

מגמות של מסורתיות בקרב נוער לא דתי בישראל

על פי אינדיקציות שעולות מסקר בני נוער לא דתיים נראה שייתכן שישנה עלייה מסוימת בקיום מנהגים של מסורת יהודית בקרב נוער לא דתי בישראל. מגמה זו בולטת בקרב נוער במשפחות קצת מסורתיות ומשפחות מסורתיות. בקרב נוער שמקורו במשפחות "חילוניות לחלוטין" חלה ירידה מסוימת בשמירת מסורת.

כותרות נוספות:

- בני נוער לא דתיים מדווחים על עלייה משמעותית בקיום מסורות יהודיות של חבריהם עם זאת, הם אינם מדווחים על עלייה דומה בקיום מסורות של עצמם
- מהסקר עולה אפשרות שהתנהגויות מסורתיות שיש להן נראות גבוהה זוכות לדיווח יתר
- רוב בני הנוער הלא דתיים מקיימים מסורות יהודיות ברמה דומה להוריהם, או מעט פחות
- רוב בני הנוער הלא דתיים מאמינים באלוהים בדומה להוריהם, או מעט פחות לעומת הוריהם
- הממצאים הנוגעים לבני הנוער דומים מאוד לממצאים מלפני שנה הנוגעים למבוגרים צעירים
- העלייה בקיום מסורת מתבטאת קודם כל בתפילה ובשמירת תהילים
- נמצאה התאמה גבוהה מאוד בין רמת דתיות, רמת קיום מסורת והשתייכות עדתית
- ממצאי הסקר אינדיקטיביים, ואינם מתיימרים לספק תמונה סטטיסטית מייצגת של הנוער הלא דתי

הקדמה

הדיון על מגמות של שינוי בחברה הישראלית בעקבות מלחמת שבעה באוקטובר הוליד כבר כמה דו"חות של המכון למדיניות העם היהודי JPPI. השפעת המלחמה על שמירת המסורת בישראל, והרושם שנוצר של עלייה בעניין של יהודים בישראל, במנהגים שונים של המסורת היהודית, עומדת במרכז של כמה מהם. חלק מהתופעות שמדובר בהן ניכרות לעין ולכן גוררות גם עניין תקשורתי וציבורי: הנחת תפילין של תלמידים בבתי ספר ממלכתיים, ועימותים על רקע זה, פופולריות של שירים שיש בהם התייחסות למסורת היהודית ולאמונה, תפילות משותפות של חיילים וענידה של סמלים המחצינים אמונה או מסורת (פאצ' "משיח" וכדומה). מספר סקרים שבחנו שאלות הנוגעות לשמירת מסורת בישראל העלו כי יש ממש בטענה שבחברה הישראלית ניכרת מידה של "התחזקות" בשמירת המסורת (המילה התחזקות כמובן טעונה אידיאולוגית, ואנחנו עושים בה כאן שימוש משום שזו מילה מקובלת, ולא כאמירה הנוגעת לערך החיובי או שלילי של שינוי בהרגלי מסורת של הציבור הישראלי). בין השאר, ממצאים המעידים על עלייה בשמירת מסורות הופיעו בסקרים של JPPI, כולל סקר שנערך בשנת 2025 בקרב כלל הציבור הישראלי, יהודי וערבי, אך התמקד באמצעות דגימת יתר בשינוי מגמות וגישות בקרב צעירים בגילאי 18 עד 25 (דור החיילים של המלחמה). דו"ח זה בא להוסיף נדבך לדו"חות הקודמים, בבחינת תופעות זהות או דומות בקרב בני נוער בישראל.

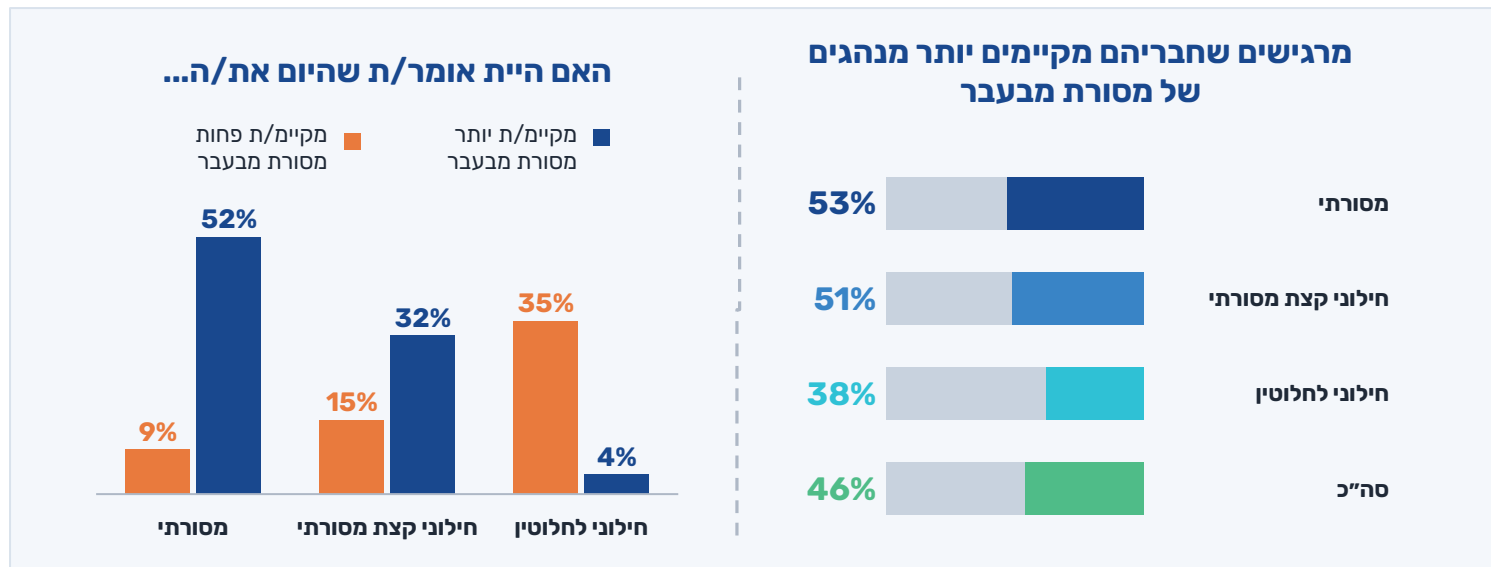
תקפותו המחקרית של דו"ח זה אינה מוצקה כשל דו"חות קודמים, בשל הקושי לדגום בני נוער בגילאים המדוברים ולשקלל את הממצאים כך שאפשר יהיה לומר שהם "משקפים" את מצבם של כלל בני הנוער. עם זאת, לאחר פעולות איסוף מגוונות באמצעות 3 פאנלים, אנחנו מציגים ניתוח עמדות של כ-270 בני נוער בגילאים 15 עד 18. כל הממצאים מתייחסים לבני נוער לא דתיים, שמגדירים את עצמם "חילונים לחלוטין", "חילונים קצת מסורתיים" או "מסורתיים". כמה מהם מציירים תמונה מובהקת מספיק כדי שאפשר יהיה להתייחס אליה כאינדיקציה למציאות השוררת בישראל (אך לא כאל ממצא ודאי בעל תוקף סטטיסטי מובהק). למרות המגבלה המחקרית, נדמה שיש בממצאים הנוספים, המצטרפים למחקרים הקודמים של המכון, כדי לחזק תיאור של כמה מגמות, להצביע על אפשרויות ומגבלות בזיהוי משמעותם, ולצלם תמונת מציאות בתקופה של סערה חברתית שרשמיה ארוכי הטווח יודעו כנראה רק בעוד זמן מה.

כפי שנכתב בכותרות הדו"ח: ממצא עיקרי העולה מהדו"ח הוא שיתכן שישנה עלייה בתופעות נצפות של מסורתיות בקרב בני נוער לא דתי בישראל – בדומה למה שמתחולל בכלל החברה הישראלית. אך ראוי לסייג ממצא זה משני טעמים.

הראשון – לצד העלייה בקיום מסורת יהודית בקרב קבוצות נוער מסוימות, ישנה ירידה בקרב קבוצות אחרות. ייתכן שהרושם החברתי של עלייה משמעותית במסורתיות – שמתבטא גם בתשובות לסקר – מושפע מהעובדה שחלק ניכר מהתופעות שמדובר בהן של עלייה במסורתיות הן תופעות שאפשר לראות (הדלקת נרות שבת, הנחת תפילין). לעומת זאת, תופעות של ירידה במסורתיות הן תופעות שאינן נראות לעין ("הלכתי פחות מהרגיל לבית הכנסת", "לא הדלקתי נרות", "לא הנחתי תפילין").

השני – כפי שקרה גם בסקר המקיף יותר בקרב צעירים, ובסקר בכלל החברה הישראלית, העלייה בקיום מסורות אינה מתקיימת במקביל בכל קבוצות החברה, אלא רק באלה מהן שהייתה להן מלכתחילה זיקה חזקה יותר למסורת. בקבוצה החילונית ביותר, "חילונים לחלוטין", שגודלה בכלל האוכלוסייה היהודית הוא בין רבע לשליש, ניכרת מגמה הפוכה של ירידה בקיום מסורות, וייחוס חשיבות פוחתת לזהות היהודית. כלומר, במקביל למגמה של התחזקות קיום המסורת היהודית ניתן להבחין גם בהעמקת הקיטוב ביחס למסורת היהודית בין קבוצת הקצה החילונית ביותר לבין שאר הקבוצות בחברה הישראלית.

קיום מסורות

על פי עדות הישראלים, כפי שלמדנו לפני שנה, תקופת המלחמה הובילה לשינויים בהרגלי שמירת המסורת שלהם בהיבטים שונים. בקרב חלקם, השינוי בא במתכונת של קיום תכופ יותר של מנהגים (או לפחות הרגשה שישנו קיום תכופ יותר של מנהגים). הסקר בקרב בני נוער לא דתיים מלמד גם הוא על תחושה ברורה שזה המצב, המצטרפת ומחזקת דיווחים אנקדוטליים בתקשורת, בקבוצות הורים, בקרב ועדי שכונות, ובשיח במערכת החינוך, על שינוי התנהגותי של חלק מבני הנוער בחינוך הממלכתי, והבלטת סממנים של זהות יהודית, מענידת שרשראות עם מגן דוד, דרך עניין בטקסים כמו הפרשת חלה או הדלקת נרות, ועד החצנה של הנחת תפילין או לבישת ציצית בסביבה שאיננה סביבה של שומרי מצוות. בני נוער, שחלק גדול מתרבותם מתבטאת בהחצנה של פעולות ומנהגים ברשתות החברתיות, נותנים ביטוי לסממנים אלה באופן שמגביר את ההד של כל אחד מהם הרבה מעבר למעגל הקרוב למי שמבטא אותם.

כפי שאפשר לראות בטבלה, 46% מבני הנוער שהשיבו לסקר מעידים שחבריהם מקיימים כיום יותר מנהגים של מסורת יהודית מבעבר. רושם כזה מתקיים גם בקרב נוער "חילוני לחלוטין", אם כי בשיעור נמוך יותר. שיעור המעידים כי חבריהם מקיימים פחות מנהגים מבעבר נמוך בהרבה, ועומד על פחות מעשירית. כלומר, הרושם הכללי בקרב בני הנוער הוא של יותר ביטוי של מסורת יהודית במרחב שהם חיים בו.

האם באופן כללי את/ה מרגיש/ה שהחברים והחברות שלך בבית הספר היום מקיימים מנהגים של מסורת יהודית? (%)				
מסורתי	חילוני קצת מסורתי	חילוני לחלוטין	סה"כ	
31	19	8	18	מקיימים הרבה יותר מנהגים של מסורת יהודית מבעבר (מנהגים / חגים / צומות וכו')
22	32	30	28	מקיימים קצת יותר מנהגים של מסורת יהודית מבעבר (מנהגים / חגים / צומות וכו')
26	36	33	32	מקיימים בערך אותה רמה של מסורת יהודית כמו בעבר
4	4	7	5	מקיימים קצת פחות מנהגים של מסורת יהודית מבעבר
7	1	4	4	מקיימים הרבה פחות מנהגים של מסורת יהודית מבעבר
10	8	18	13	לא יודע/ת

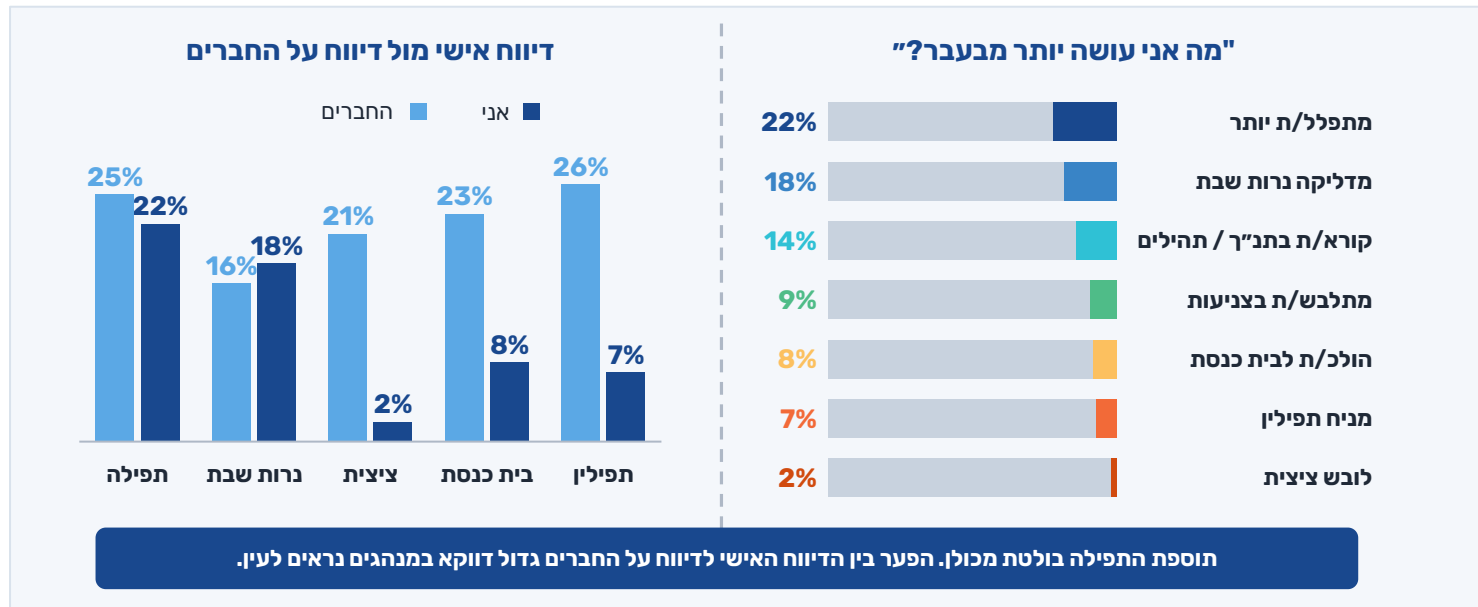
ייתכן שנתון זה מקבל משמעות אחרת כאשר הוא מושווה לעדות בני הנוער על ההתנהלות שלהם-עצמם. שלא כמו בשאלה על התנהלות הסביבה הקרובה, של החברים, במענה לשאלה על התנהגות אישית, כמחצית מהמשיבים מעידים שלא שינו את התנהלותם, ושיעור מי שאומרים שהם מקיימים כיום יותר מסורת יהודית גבוה רק במעט משיעורם של מי שאומרים שהם מקיימים היום פחות מסורת יהודית ביחס לעבר. בשאלה זו, הנוגעת להתנהלות אישית, בולט מאוד גם ההבדל בין משיבים שמגדירים את עצמם "חילונים לחלוטין" בהשתייכותם, לבין מי שמגדירים את עצמם כחילונים "קצת מסורתיים" או "מסורתיים". ניכר שבשתי הקבוצות האחרונות יש לא רק רושם של עלייה בקיום מנהגים יהודיים אלא גם עדות אישית על מגמה דומה. לעומת זאת, בקרב "חילונים לחלוטין" שהעידו על סביבה "מתחזקת", אין סימן דומה להתחזקות אישית. להפך, בעוד ש-4% מהצעירים ה"חילונים לחלוטין" בסקר מעידים על קיום יותר מנהגים, כשליש מהם (35%) אומרים שהם מקיימים היום פחות מנהגים לעומת העבר. קרי - בקבוצה זו אפשר לתאר ירידה משמעותית בקיום מנהגים יהודיים.

באופן כללי, האם היית אומר/ת שהיום את/ה... (%)				
מסורתי	חילוני קצת מסורתי	חילוני לחלוטין	סה"כ	
מקיימ/ת יותר מנהגים של מסורת יהודית (מנהגים / חגים / צומות וכו')	52	32	4	26
מקיימ/ת פחות מנהגים של מסורת יהודית	9	15	35	21
מקיימ/ת בערך אותה רמה של מסורת יהודית כמו בעבר	34	51	56	48
לא יודע/ת	5	2	5	5

לשם השוואה, נתונים דומים למדי עלו גם מהסקר של JPPI שבחן קיום מסורות של צעירים יהודים מעבר לשלב הנערות (בני 18 ומעלה, לא 18 ומטה). השוואה של שני הסקרים אמנם מוגבלת משום שהחלוקה לקבוצות משנה על פי דתיות אינה זהה: מסיבות מתודולוגיות שונות, בסקר הנוער השתמשנו בקטגוריות "חילוני לחלוטין", "חילוני קצת מסורתי" ו"מסורתי", בעוד שבסקר הצעירים הופיעו הקטגוריות "חילוני", "מסורתי לא דתי" ו"מסורתי קצת דתי". עם זאת, אין קושי להבין בפער בין הקבוצות הלא דתיות בשני הסקרים המלמד על דמיון במגמה: החילונים ביותר מקרב הצעירים (הן מבוגרים צעירים והן בני נוער) נוטים לקיים קצת פחות מסורות מבעבר, בעוד שהצעירים ובני הנוער שבאים מרקע קצת יותר מסורתי נוטים לקיים יותר מסורות מבעבר. משמע, מדובר בתהליך מקביל של "התחזקות" של קבוצות מסוימות, ו"קיטוב" של פער ההתנהגות בין קבוצות שונות.

באופן כללי, האם היית אומר/ת שמאז תחילת המלחמה את/ה... (%)				
מקיימ/ת יותר מנהגים של מסורת יהודית (מנהגים / חגים / צומות וכו')	מקיימ/ת פחות מנהגים של מסורת יהודית מבעבר	מקיימ/ת אותה רמה של מסורת יהודית כמו בעבר	לא יודע/ת	
10	15	72	3	צעירים חילונים מעל 18
4	35	56	5	בני נוער חילונים לחלוטין
37	5	57	2	צעירים מסורתיים לא דתיים מעל 18
32	15	51	2	בני נוער חילונים קצת מסורתיים

מה הם עושים?

במעבר משאלה כללית על עלייה או ירידה בקיום מסורות ומנהגים לבחינה פרטנית של מנהגים שונים מצאנו בסקר הקודם (של כלל הציבור המבוגר בישראל, לא כולל בני נוער) כי כשליש מהיהודים (31%) דיווחו שהם מתפללים יותר מאז תחילת המלחמה וחמישית (20%) דיווחו כי הם קוראים יותר בתנ"ך או בתהילים. עשירית הולכים יותר לבית כנסת (11%), מדליקים יותר נרות שבת (11%), מניחים יותר פעמים תפילין (9%) ומתלבשים יותר בצניעות (9%). בקרב צעירים יהודים ניכרה רמת עלייה משמעותית עוד יותר בקיום מנהגים - 38% מתפללים יותר ורבע (26%) קוראים יותר בתנ"ך. 14% מהצעירים היהודים העידו שהם הולכים יותר לבית כנסת, מדליקים יותר נרות שבת ומתלבשים יותר בצניעות.

נתונים אלה אפשר להשוות כעת, בחלקם, לעדות בני הנוער הלא דתיים על קיום מסורות. כפי שאפשר לראות, כמעט שישה מכל עשרה מבני הנוער מדווחים שאין שינוי בהתנהלותם לעומת העבר. השאר מדווחים על תוספות של מנהגים שונים ברמות משתנות, כאשר - בדומה למה שדיווחו גם מבוגרים יהודים (צעירים יותר ופחות) - תוספת תפילה היא המשמעותית ביותר לעומת העבר (22% מקרב בני הנוער).

אילו מנהגים את/ה מקיים/ת יותר מבעבר? (%)

מסורתי	חילוני קצת מסורתי	חילוני לחלוטין	סה"כ	
מתפלל/ת יותר	49	22	4	22
קורא/ת יותר בתנ"ך / תהילים	27	21	1	14
הולכ/ת יותר לבית כנסת	19	8	1	8
מניח תפילין יותר	11	10	1	7
מדליקה יותר נרות שבת (בנות)	37	24	1	18
לובש יותר ציצית (בנים)	5	3	0	2
מתלבש/ת יותר בצניעות	27	4	0	9
לא עושה יותר אף אחד מאלה	18	43	93	57

למעשה, השוואה של קבוצות יהודים בגילאים שונים – הגם שבני הנוער כולם לא דתיים ולעומתם קבוצות המבוגרים כוללות גם דתיים – מלמדת על תוספות שמתעדפות מנהגים דומים על פי הסדר הבא: "תפילה" נוספת אצל קבוצה יחסית גדולה של משיבים. בקרב בני נוער המנהג הבא הוא הדלקת נרות שבת (בקרב בנות) ואחר כך קריאה בתנ"ך / תהילים – בקרב מבוגרים יותר הסדר בין שני אלה הפוך. אך גם בקרב בני הנוער וגם בקרב המבוגרים אלה שלושת המנהגים שהתוספת להם בולטת לעומת אחרים. בכל הקבוצות כמחצית מהמשיבים מעידים על קיום מנהגים כלשהם יותר מבעבר.

מה מקיימים יותר מבעבר (%)			
מבוגרים מעל 25 מסורתיים לא דתיים	צעירים (18 עד 25) מסורתיים לא דתיים	בני נוער	
55	47	57	לא עושה יותר אף אחד מאלה
31	38	22	מתפלל/ת יותר
11	14	18	מדליקה יותר נרות שבת
20	26	14	קורא/ת יותר בתנ"ך / תהילים
9	14	9	מתלבש/ת יותר בצניעות
11	14	8	הולכ/ת יותר לבית כנסת
9	11	7	מניח/ת תפילין יותר
7	8	2	לובש יותר ציצית

הטבלה הבאה מאפשרת לעמוד שוב על הפער המסקרן בין עדות בני הנוער על מה שהם עצמם עושים, לבין עדותם על מה שעושים החברים בסביבה. בחלק גדול מאוד מהמנהגים אין הלימה בין הדיווח העצמי לבין הדיווח על החברים. לדוגמה, 7% מבני הנוער אומרים שהם מניחים יותר תפילין. לעומת זאת, רבע מהם אומרים שחבריהם מניחים יותר תפילין. כמובן, לא מדובר בסתירה. כאשר צעיר אומר "אני לא", מספיק שיש לו חבר אחד שהחל להניח תפילין מתוך עשרים חברים בכיתה, כדי שיוכל להגיד "החברים יותר". גם חשיפה לפעולות כאלה ברשתות החברתיות עשויה להגביר את הרושם שזה מה שרבים עושים. לזה אפשר להוסיף עוד אבחנה זהירה: המנהגים שבולטים יותר כמנהגים שהתחזקו הם אלה שנעשים בפרהסיה (הליכה לבית כנסת, ציצית, צניעות). אלה המנהגים והמסורות שביחס אליהם ניכר הפער הגדול ביותר בין הדיווח האישי לבין הדיווח על מעשי החברים. ביחס לדברים שנעשים בבית (נרות שבת), או כל אדם לעצמו (אמירת תהילים), נראה שהפערים בדיווח קטנים משמעותית.

מה אני עושה יותר מול מה שהחברים עושים יותר (%)

מה אני עושה יותר	מה החברים עושים יותר	
22	25	מתפלל/ת יותר
14	15	קורא/ת יותר בתנ"ך / תהילים
8	23	הולך/ת יותר לבית כנסת
7	26	מניח תפילין יותר
18	16	מדליקה יותר נרות שבת
2	21	לובש יותר ציצית
9	14	מתלבש/ת יותר בצניעות
57	45	לא עושה יותר אף אחד מאלה

על קטגוריית התפילה ומשמעותה ראוי להתעכב באמצעות שאלות נוספות ששאלנו עליה. שיעור גבוה מקרב המסורתיים, וכמחצית מהחילונים הקצת מסורתיים, סבורים שתפילות יכולות לעזור בשינוי המציאות. מקרב החילונים לחלוטין, שני שלישי (63%) סבורים שתפילות לא יכולות לעזור בשינוי המציאות. זו, בשני המקרים, כמובן תשובה שיש לה זיקה ישירה לשיעור המתפללים בכל קבוצה. בסקר מ-2023 שיעור המבוגרים החילונים שהשיבו שתפילות לא יכולות לעזור בשינוי המציאות כמעט זהה לשיעורם בקרב בני הנוער החילונים לחלוטין – 63% לנוער, 65% למבוגרים.

לדעתך, האם תפילות יכולות לעזור בשינוי המציאות? (%)

סה"כ	חילוני לחלוטין	חילוני קצת מסורתי	מסורתי	
35	63	24	8	לדעתי לא
43	19	47	74	לדעתי כן
22	18	29	18	לא יודע/ת

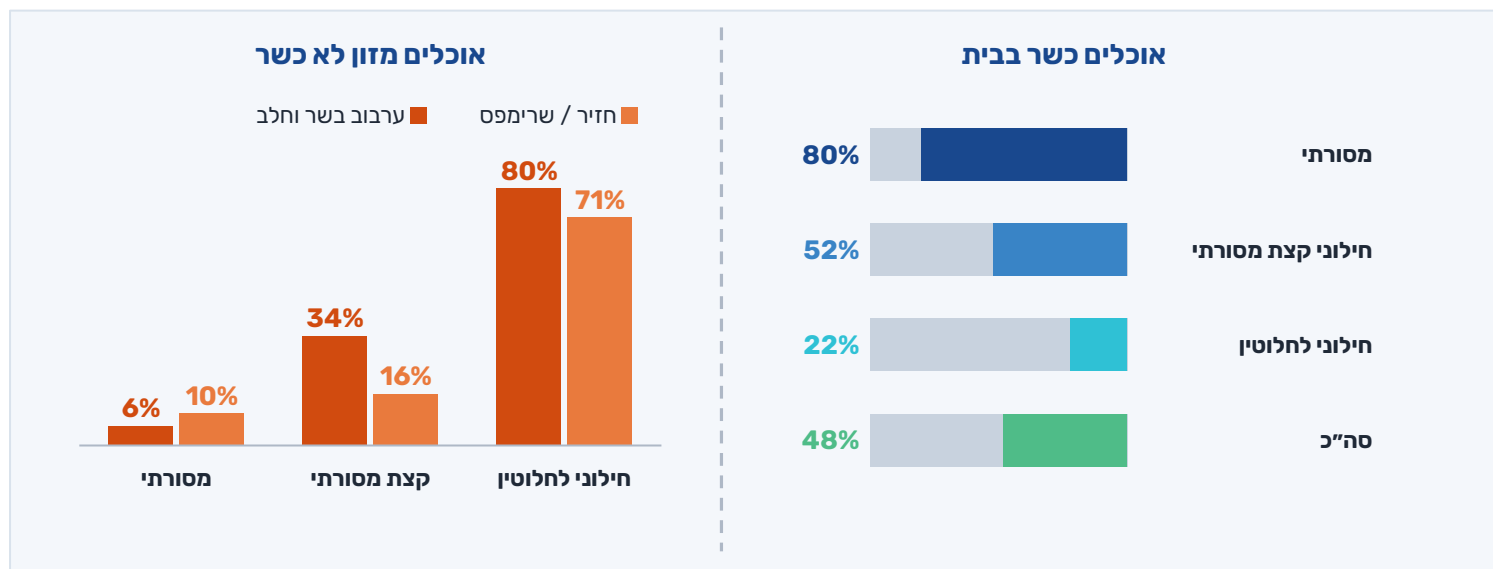
כצפוי, בבחינה של ההתאמה בין בני נוער שאומרים שהם מתפללים "יותר" או "פחות" מבעבר לבין השאלה אם תפילות עוזרות או לא עוזרות לשנות את המציאות נמצא שישנה התאמה גבוהה מאוד. כמעט כל מי שמתפללים יותר מבעבר סבורים שהתפילות עוזרות – זו מן הסתם הסיבה לתפילתם הנוספת. מקרב מי שלא מתפללים יותר, בין רבע לשליש סבורים שתפילות משנות מציאות – פער של 60 נקודות אחוז לעומת מי שמתפללים יותר.

האם תפילות עוזרות – לפי מי שמתפלל/ת יותר או לא (%)			
לא יודע/ת	לא עוזרות	עוזרות	
6	5	89	מתפלל/ת יותר
28	44	29	לא מתפלל/ת יותר

לגירסת בני הנוער המסורתיים, היכולת של תפילה לשנות את המציאות נובעת מקשב של אלוהים (שרובם מגדול מאמינים בו). חילונים מסורתיים פחות או יותר מייחסים חשיבות גדולה בשיעור משמעותי לפעולה של התפילה על נפשו של המתפלל – ומייחסים לה את היכולת לסייע.

לדעתך, כאשר תפילה עוזרת, מה הדבר העיקרי שגורם לה לעזור? (%)				
סה"כ	חילוני לחלוטין	חילוני קצת מסורתי	מסורתי	
30	10	32	59	אלוהים שומע ופועל לעזור למי שמתפלל
30	41	30	14	זה לא קשור לאלוהים, התפילה משפרת את המצב הנפשי של מי שמתפלל וזו העזרה
13	8	13	19	תפילה מחוללת שינוי בעולם בדרך מסתורית שאיננו מבינים
14	26	10	0	לדעתי היא אף פעם לא עוזרת
13	15	15	8	לא יודע/ת

הפערים על פי דתיות

עמדנו בדו"ח כבר כמה פעמים על הפערים בקיום מסורות בין בני ונער מקבוצות זהות שונות על סולם הדתיות. פערים כאלה ניכרים בשאלות רבות, ואחד הנושאים שבהם ניתן לזהות אותם באופן המובהק ביותר הוא נושא הכשרות.

נושא הכשרות נבחן בדרכים מגוונות בסקרים קודמים של JPPI, כאשר ראוי להבחין ביחס אליו בכמה אפשרויות ודרגות. במקרים מסוימים, וכפי שהיה נהוג בעבר בסקרים רבים, נבחנת שאלה בינארית, המבחינה בין שומרי כשרות לבין מי שאינם שומרי כשרות. אולם בחינה מדוקדקת יותר של מנהגי יהודים בישראל מגלה על נקלה ששמירת כשרות אינה עניין בינארי אלא מסורת שיש בה דרגות שונות של הקפדה והתייחסות. יש מי ששומרים כשרות בבית אך לא מחוץ לבית, בארץ אך לא בחו"ל, שומרים על מנהגים מסוימים – כמו הימנעות מערבוב בישול בשר וחלב – אבל לא על אחרים – כמו הפרדה של כלי הבישול של בשר וחלב. שאלת הכשרות הבינארית מאפשרת להבחין באופן כללי בין הדתיים לבין הלא דתיים, בדומה לשאלת הנסיעה בשבת. אבל כאשר נבחנת התנהלות האוכלוסייה היהודית הלא דתית, שהיא רוב גדול של האוכלוסייה היהודית, הצגה של שאלות מדורגות מאפשרת לזהות דרגות שונות של מסורתיות.

סקר בני הנוער בחן התנהגות של קבוצה לא דתית במכוון. מכלל המשיבים, 48% אמרו שבביתם "אוכלים כשר". כבר שאלה זו, מלמדת על האופן שבו כשרות מייצרת הבחנה ברורה בין בתים בעלי זהות שונה על סולם המסורת. מבין החילונים לחלוטין, 22% העידו על בית כשר, מבין ה"קצת מסורתיים" 52% העידו על מצב כזה בביתם, ומבין המסורתיים 80%.

לשאלה זו הוספנו שתי קומות בדיקה. אחת מתייחסת לעירוב בשר וחלב, השנייה לאכילת מזון לא כשר, וציינו במפורש חזיר ושרימפס. המדרג בין שתי שאלות אלה ברור: ככל שעולה שמירת המסורת כך יש מעבר מהימנעות מ"חזיר" להימנעות מ"בשר וחלב". ובמילים אחרות: הימנעות מחזיר נפוצה יותר מהימנעות מעירוב בשר וחלב, ואפשר להניח שהיא נתפסת, בין אם במודע ובין אם במשתמע, כהימנעות משמעותית יותר (להערכתנו מדובר בעניין הסמל, בלי קשר לשאלה ההלכתית מה מהם באמת חמור יותר). מכלל בני הנוער הלא דתיים שהשיבו לסקר, קצת יותר ממחצית נמנעים ממזון לא כשר כמו שרימפס וחזיר. עוד כמה מהם אמרו שהם "משתדלים" להימנע. כלומר, לפחות כאידיאל גם הם מזהים בהימנעות מאכילת מוצרים מעין אלה דבר רצוי. כשליש מבני הנוער אמרו שהם אוכלים מזון כזה.

האם את/ה אוכל/ת מזון לא כשר כמו שרימפס או בשר חזיר? (%)				
סה"כ	חילוני לחלוטין	חילוני קצת מסורתי	מסורתי	
37	71	16	10	כן
7	5	12	4	משתדל/ת שלא אבל לפעמים כן
56	24	72	86	לא

בסקר הפלורליזם של JPPI בשנת 2022, מצאנו כי מקרב מבוגרים לא דתיים בישראל, רוב גדול מאוד של מסורתיים העידו שהם אוכלים כשר (עם תעודה, בלי תעודה, בבית, חלק גם בחוץ וכן הלאה). מקרב החילונים הקצת מסורתיים, 19% העידו שהם אוכלים לא כשר, כולל חזיר. זה שיעור דומה מאוד לשיעור בני הנוער מאותה קבוצה שמעידים כך גם בסקר הנוכחי. מקרב החילונים לחלוטין, נמצאו אז 23% שהעידו כי אינם אוכלים בשר חזיר (או כי הם אוכלים כשר או כי הם נמנעים מבשר חזיר הגם שאינם אוכלים כשר) – זה שיעור כמעט זהה למה שמצאנו בסקר בני הנוער.

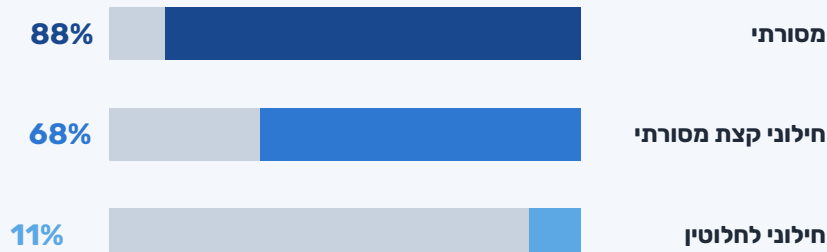
במעבר לשאלה על עירוב בשר וחלב אפשר לזהות שמדובר במדרג אחר של שמירת כשרות. רוב גדול מאוד של חילונים לחלוטין לא מקפידים על הפרדה כזאת, רוב קטן של חילונים קצת מסורתיים לא מקפידים עליה, ורק מקרב המסורתיים יש רוב גדול שמקפידים עליה. ראוי לשים לב שגם בשאלה זו הנוסח אינו מתייחס לערבוב כלים, או הקפדה הלכתית, או אפילו לאכילת בשר בארוחה וקינוח חלבי. השאלה מתייחסת במפורש למאכלים שבהם עצמם יש בשר וחלב – זו דרגה שונה של הקפדה לעומת האפשרויות האחרות שציינו. נזכיר עוד, בהקשר להקפדה מלאה על הפרדה, שרק ב-6% מהביתם של בני הנוער הלא דתיים יש כיור חלבי ובשרי (13% בקרב המסורתיים – כלומר, גם אצלם ברוב המקרים, גם אם ישנה הפרדה, היא לא מגיעה לכדי הפרדת כיורים, כמקובל ברוב הבתים הדתיים).

האם את/ה אוכל/ת ביחד בשר וחלב, כמו צ'יזבורגר, או בשר בשמנת? (%)				
סה"כ	חילוני לחלוטין	חילוני קצת מסורתי	מסורתי	
45	80	34	6	כן
14	12	20	10	משתדל/ת שלא אבל לפעמים כן
41	8	46	84	לא

כאשר בחנו הצלבה של הנתונים על בני הנוער שאצלם, לעדותם, הבית כשר – ואת השאלות על אכילת בשר וחלב ואכילת חזיר ושרימפס התקבל הממצא הבא: ב-18% מהביתם הלא כשרים בני הנוער בכל זאת נמנעים מאכילת בשר וחלב ביחד. ב-38% מהביתם הלא כשרים בני הנוער נמנעים מאכילת בשר חזיר ושרימפס.

כמה הם עושים?

הדליקו נרות ב־3 החודשים האחרונים (בנות)

למה מתכוונים בני הנוער כאשר הם אומרים שהם "מדליקים נרות" או "מתפללים" יותר מבעבר? הנה דוגמה לשאלה שנבחנה בסקר ביחס לכמה מנהגים, ומלמדת על מי שהחליטו ללבוש ציצית יותר מבעבר. לבישת ציצית של בנים בבתי ספר ממלכתיים הוזכרה בדיווחים שונים בתקשורת כתופעה מתחזקת, אך הסקר שערכנו אינו מלמד שזו תופעה נפוצה מאוד – 2% העידו שהם עושים זאת יותר מבעבר. כאשר בחנו עם כלל המשיבים מתי לאחרונה לבשו ציצית, 5% אמרו "היום". כלומר – חלקם כנראה עשו זאת גם בעבר, ולכן לא היה להם צורך לומר שהם עושים זאת "יותר מבעבר", מה שמסביר את הפער הקטן בין 2% ל-5%. עוד 2% אמרו שהם לבשו ציצית "השבוע", עוד 2% "החודש", עוד 4% "בשלושה חודשים האחרונים". הנתונים מלמדים, שכמעט כל הנערים הלא דתיים שלובשים ציצית, או לבשו בלי קשר לתדירות, באים מרקע מסורתי, ולא שייכים לקבוצות ה"חילוניות". נוכחות של נוער מבתי מסורתיים בחינוך הממלכתי, ולכן בסביבה שרובה חילונית, היא מצב קבוע וניכר (כשליש מההורים לילדים בחינוך הממלכתי אומרים שהם מסורתיים). זה עשוי להסביר את הנראות הגבוהה של ציצית (יחסית לציפיות של הורים חילונים) בסביבה החברתית של ילדיהם.

מתי בפעם האחרונה לבשת ציצית? (בנים) (%)

סה"כ	חילוני לחלוטין	חילוני קצת מסורתי	מסורתי	
5	1	0	19	היום
2	0	6	0	השבוע
2	0	3	4	בחודש האחרון
4	4	0	11	בשלושה חודשים האחרונים
87	95	91	66	אני לא לובש ציצית אף פעם (או כמעט אף פעם)

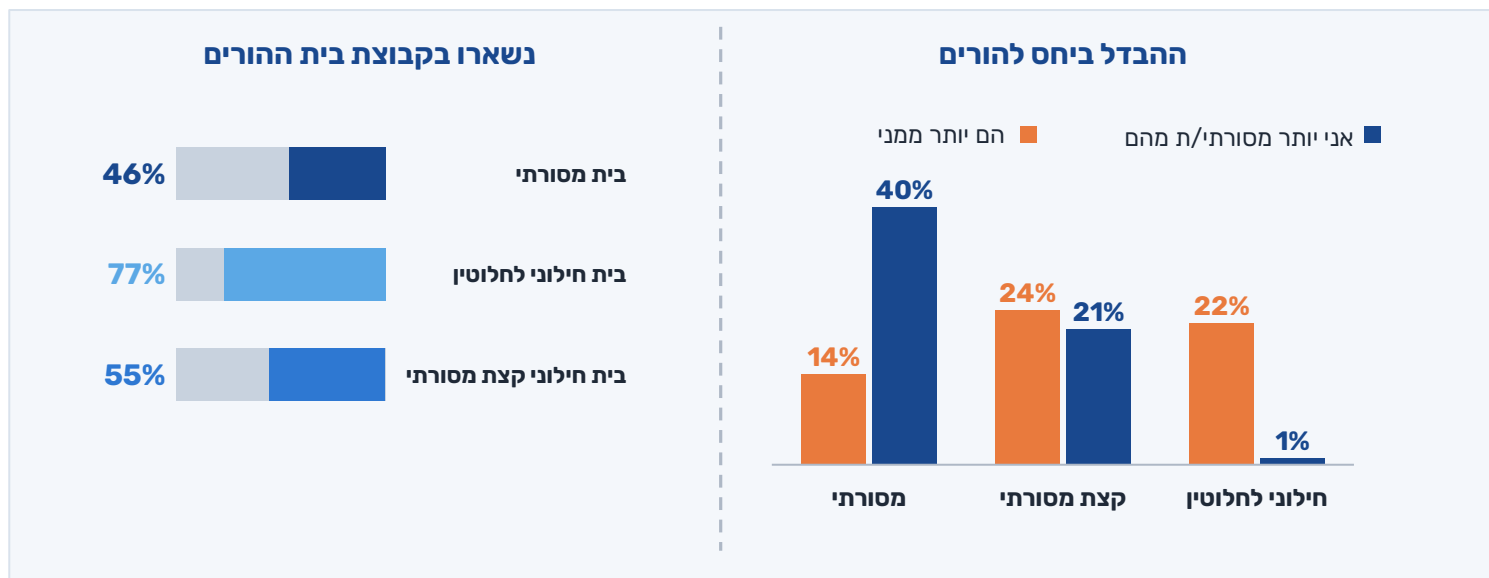
הדלקת נרות שבת היא תופעה נפוצה יותר בקרב לא דתיים לעומת לבישת ציצית. במחקר היהדות הישראלית הנרחב של JPPI לפני קצת פחות מעשור, נמצא כי ב-57% מהבתים בישראל מדליקים נרות שבת, וכי כך נוהגים גם ב-17% מהבתים ה"חילונים לחלוטין", במחצית מהבתים ה"חילונים קצת מסורתיים" (49%), וברוב גדול של הבתים ה"מסורתיים" (71%). בדומה, גם בקרב בנות הנוער שהשיבו לשאלון שלנו כעת, ישנו שיעור משמעותי יותר של בנות (לעומת ציצית אצל בנים) שמדליקות נרות שבת, ושיעור זה הולך ועולה עם רמת המסורתיות.

מתי בפעם האחרונה הדלקת נרות שבת? (בנות) (%)				
סה"כ	חילוני לחלוטין	חילוני קצת מסורתי	מסורתי	
26	1	20	63	השבוע
14	3	24	16	בחודש האחרון
13	7	24	9	בשלושה חודשים האחרונים
47	89	32	12	לא מדליקה נרות שבת אף פעם (או כמעט אף פעם)

כעשירית מבנות הנוער ה"חילוניות לחלוטין" מדליקות נרות (זה שיעור נמוך לעומת מה שמצאנו בעבר על התנהלות כלל הבתים בקבוצה זו – אולי משום שבחלק ניכר מהבתים רק האם מדליקה נרות). בקרב בנות "חילוניות קצת מסורתיות", 68% העידו שהדליקו נרות בשלושת החודשים האחרונים (44% בחודש האחרון – שיעור דומה לשיעור ההדלקה שמצאנו בכלל הבתים ה"חילונים קצת מסורתיים"). מקרב הבנות ה"מסורתיות" שיעור ההדלקה מגיע ל-79% בחודש האחרון. זה שיעור גבוה לעומת הממצא מלפני עשר שנים. ייתכן שאכן יש בו כדי להעיד על אותם בתים שהחלו להדליק נרות שבת, או לעשות זאת בתכיפות גבוהה יותר, מאז תחילת המלחמה (כעשרה אחוז מקרב המבוגרים העידו בסקר קודם שהם מדליקים נרות שבת "יותר מבעבר"). כך או כך, הממצאים בסקר הנוער לא מלמדים בהקשר למנהג זה, ולמנהגים רבים נוספים, על עלייה משמעותית בקיום מנהגים בקרב בני נוער לא דתיים לעומת מה שמקובל בבית הוריהם.

הדלקת נרות שבת – מבוגרים (2018) מול נוער (2026) (%)		
הדלקת נרות מבוגרים (2018)	הדלקת נרות נוער (2026)	
17	4	חילוני לחלוטין
49	44	חילוני קצת מסורתי
71	79	מסורתי

הנוער מול ההורים

המשיבים מקרב הנוער העידו ברובם כי רמת המסורתיות שלהם דומה לזו של הוריהם, כאשר שיעור דומה מהם אמרו שהם "יותר" ו"פחות" מסורתיים מהוריהם (כחמישית יותר וכחמישית פחות). כפי שאפשר לראות, גם בנתון זה יש פער משמעותי בין קבוצות שונות של בני נוער על פי רמת הדתיות. מעט מאוד בני נוער "חילונים לחלוטין" מעידים שהם מסורתיים יותר מהוריהם. לעומת זאת, שיעור גדול למדי של בני נוער "מסורתיים" מעידים שהם יותר מסורתיים מהוריהם. בשני המקרים, אלה תופעות שייתכן שיש להן קשורות לתקופת המלחמה, וייתכן שהן קשורות לגיל המשיבים (אין בידינו סקר מתאים להשוואה כדי להצביע במידה סבירה של בטחון על הסיבה להבדלים הנטענים בין בני הנוער לבין ההורים). כך או כך, ממצא זה מלמד שוב על הפער בין מי שבאים מבתי שמלכתחילה יש בהם מעט קיום של מנהגי מסורת, יחסית לקבוצות אחרות, וכאלה שיש בהם יותר קיום של מנהגי מסורת. כמו בסקרים הקודמים אנחנו מזהים ש"החזקים מתחזקים" ו"החלשים נחלשים" (ושוב נדגיש: זו אינה אמירה ערכית – אלא כניעה לקונוונציות של השפה המדוברת).

האם יש הבדל ברמת השמירה על מסורת יהודית בינך לבין ההורים שלך? (%)				
סה"כ	חילוני לחלוטין	חילוני קצת מסורתי	מסורתי	
18	1	21	40	כן, אני יותר מסורתי/ת מהם
20	22	24	14	כן, הם יותר מסורתיים ממני
62	77	55	46	לא, אנחנו בערך אותו הדבר

ככלל, בשנים שלפני המלחמה המחקרים העידו כי התנועה בחברה הישראלית היא בכיוון של חילון. חלק ממי שגדלו בבתים דתיים נעשו מסורתיים או חילונים. חלק ממי שגדלו מסורתיים נעשו פחות מסורתיים וכן הלאה. מגמה זו באה לידי ביטוי במחקרים שונים, על פי מתודולוגיות מגוונות, והיא דומה במידה רבה למצב ברוב מדינות העולם. כמובן, בבחינת המעברים הבין דוריים מקבוצה לקבוצה, קבוצת הקצה (חילונים לחלוטין) יכולה רק "לקלוט" מבתי מסורתיים יותר, ולעומת זאת קבוצת ה"חילונים הקצת מסורתיים" "קולטת" גם מקבוצות מסורתיות יותר (42% ממי ששייכים אליה) וגם מקבוצות מסורתיות פחות (14% "חילונים לחלוטין"). אבל קל לראות כי הקבוצות הקולטות משני הצדדים קולטות יותר מהצד היותר מסורתי, ופחות מהצד הפחות מסורתי. כאמור, זה משום שהתנועה הכללית היא בכיוון של חילון (תנועה זו מאוזנת בישראל דמוגרפית על ידי ילודה גבוהה משמעותית בקבוצות היותר דתיות).

מטריצת מעברים בין דורית – מבית ההורים לזהות היום (יהדות ישראלית 2018) (%)				
בית ההורים / הבית שלי (יהדות ישראלית 2018)	חילוני לחלוטין	חילוני קצת מסורתי	מסורתי	דתי
חילוני לחלוטין	57	31	8	5
חילוני קצת מסורתי	14	42	31	11
מסורתי	4	13	58	25

סקר בני הנוער כלל מספר קטן יחסית של משיבים לעומת הסקר שבאמצעותו עוצבה מטריצת מעברי הקבוצות הבין דוריים המופיעה למעלה, אך ניתן לזהות גם בו את שיעור בני הנוער הסבורים כי הפער בינם לבין הבית שבו הם גדלים מצדיק מעבר של "קבוצה" בהגדרה העצמית. אפשר לראות שבסקר יש שיעור דומה מאוד של בני נוער שמגדירים את עצמם בהגדרות השונות כמו הוריהם (עם ירידה קלה בשיעור המסורתיים). בבדיקה פרטנית של המעברים בסקר הנוער נמצא כי כחמישית ממי שגדלים בבית "חילוני לחלוטין" קוראים לעצמם "קצת מסורתיים" או "מסורתיים" (שיעור מעבר דומה מאוד לזה שנמצא בקרב מבוגרים). כרבע ממי שגדלו בבתים קצת מסורתיים קוראים לעצמם חילונים לחלוטין (גם זה שיעור דומה למדי לזה שנמצא בקרב מבוגרים).

זהות עצמית מול בית ההורים – בני הנוער (%)		
חילוני לחלוטין	אני	הבית שלי
חילוני לחלוטין	40	41
חילוני קצת מסורתי	28	31
מסורתי	23	28

כמובן, ראוי לשאול מה המשמעות של הגדרת בית ההורים כבית מסוג זה או אחר, וכדי לברר שאלה זאת בחנו מאפיינים שונים של בית ההורים כפי שהנוער מעיד עליהם. מאפיינים אלה מאפשרים לזהות על נקלה שהכינוי "חילוני לחלוטין" לעומת "חילוני קצת מסורתי" אינו אקראי. כפי שנלמד גם מסקרים שונים שערכנו בקרב מבוגרים בכל הגילאים, בני הנוער מזהים את עצמם על הסולם שמוצג להם, ומציינים תמונה של שלוש קבוצות שאכן יש ביניהן פערים ניכרים המצדיקים השתייכות קבוצתית שונה. לדוגמה: שמירת כשרות בבית מתקיימת בחמישית מהבתים ה"חילונים לחלוטין" (על פי עדות בני הנוער), בחצי מהבתים ה"חילונים קצת מסורתיים", וברוב גדול של הבתים ה"מסורתיים". פערים דומים אפשר למצוא בתחומים מגוונים, שיש מהם רק חריגים מעטים. לדוגמה, ליל הסדר הוא מאפיין תרבותי חזק מאוד של כלל החברה התרבות היהודית בישראל, ולכן ניכר שהפער בקיומו בין הקבוצות השונות אינו גדול במיוחד. מצב דומה מתקיים גם ביחס להדלקת נרות חנוכה. לעומת זאת, בכיוון ההפוך: הימנעות מנסיעה בשבת היא מאפיין מובהק של השתייכות לקבוצות הדתיות בישראל, ולכן בקרב שלוש הקבוצות שבחנו רק שיעור קטן של משיבים נמנעים מנסיעה בשבת.

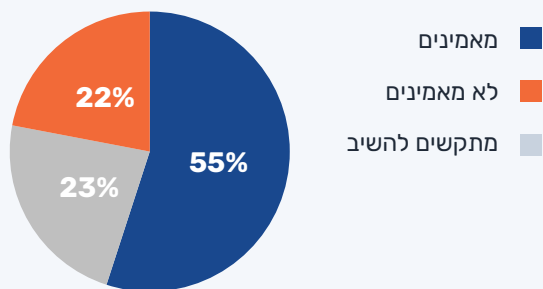
אילו מנהגים מקיימים בבית? – לפי דתיות (%)				
סה"כ	חילוני לחלוטין	חילוני קצת מסורתי	מסורתי	
48	22	52	80	אוכלים כשר בבית
48	19	56	83	מדליקים נרות שבת
59	34	63	91	צמים ביום כיפור
72	59	80	84	ארוחת שישי משפחתית
22	5	19	51	הולכים לבית כנסת בחגים
82	74	90	86	עושים ליל סדר
81	72	87	87	מדליקים נרות חנוכה
10	6	9	19	לא נוסעים בשבת
6	4	3	13	כיור בשרי וכיור חלבי
6	12	2	0	אף אחד מאלה

השוואת תשובות של בני הנוער לתשובות של מבוגרים מאותה קבוצה (ובהנחה סבירה, הנתמכת בלא מעט ממצאים, שלא חלו שינויים דרמטיים בשמירה על מסורת בשנים האחרונות), מלמדת על דמיון רב בתשובות, על אף פערי הגילים, ולמרות שהסקרים המוצגים כאן משווים בין נתונים משנת 2018 לנתונים משנת 2026. לפחות על פי נתונים אלה, קשה לזהות תנועה משמעותית של שינוי לכיוון של שמירת מסורת בשנים שחלפו באותם בתים שמגדירים את עצמם "חילונים לחלוטין" (שתי קבוצות החילונים הן: 28% חילונים לחלוטין ו-21% חילונים קצת מסורתיים על פי סקר יהדות ישראלית 2018).

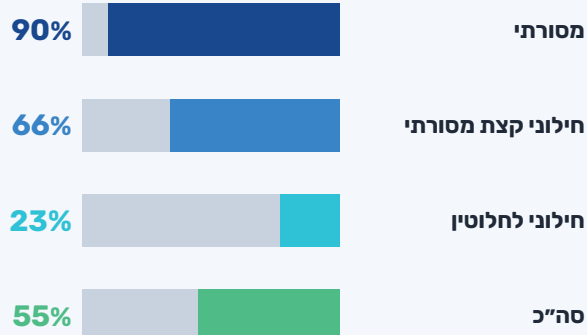
מנהגים בבית – נוער מול מבוגרים (חילונים לחלוטין) (%)		
מבוגרים	נוער	
17	19	מדליקים נרות שבת
32	34	צמים ביום כיפור
56	59	ארוחת שישי משפחתית
82	74	עושים ליל סדר
84	72	מדליקים נרות חנוכה
4	6	לא נוסעים בשבת

אמונה באלוהים

אמונה באלוהים – סך כל הנוער הלא דתי

שיעור המאמינים באלוהים לפי דתיות

שיעור המאמינים באלוהים בישראל מושפע במידת מה מנוסח השאלות, אך עומד מזה זמן על בין שבעים לשמונים אחוז בקרב היהודים. על פי כמה סקרים שבחנו שאלה זו, כולל סקרים שבוצעו על ידי JPPI, שיעור המאמינים לא השתנה משמעותית בעקבות המלחמה. סקר של אוניברסיטת רייכמן שנערך ביולי 2025 מצא ש-78% מכלל הישראלים מאמינים באלוהים. בסקר של מכון פיו חודשיים קודם לכן נמצא כי 74% מהישראלים מאמינים באלוהים. נתונים אלה לא משקפים עלייה לעומת התקופה שלפני המלחמה.

במדד JPPI לפני כשנה לא בחנו את שיעור המאמינים, אלא את שיעור האומרים כי אמונתם השתנתה בעקבות המלחמה. כלומר, נבחנה הרגשה של ישראלים ביחס למצבם הנוכחי לעומת מצב קודם, ולא השאלה האם השינוי שהם מתארים אכן מבטא שינוי בפועל. רבע מהיהודים (28%) וכמעט ארבעים אחוז מהערבים (37%) אמרו שהם מרגישים כי התחזקו באמונתם באלוהים, בעוד ששיעור קטן בהרבה דיווחו על ירידה באמונה. עוד התברר בסקר הקודם כי בקרב צעירים יהודים, השפעת המלחמה על האמונה גבוהה יותר מאשר באוכלוסייה היהודית הכללית. 35% מהם ציינו שהם מאמינים באלוהים "יותר מבעבר", עשירית (10%) אמרו "פחות", ומחצית מהצעירים (49%) ציינו כי רמת האמונה שלהם נותרה דומה לזו שהייתה בעבר.

באופן כללי, האם היית אומר/ת שמאז תחילת המלחמה את/ה... (%)

לא יודע/ת	מאמין/ה באלוהים בערך באותה רמה כמו בעבר	פחות מאמין/ה באלוהים מבעבר	יותר מאמין/ה באלוהים מבעבר	
4	59	9	28	יהודים
6	49	10	35	צעירים יהודים (עד 25 בסקר נפרד)
7	52	4	37	ערבים

סקר בני הנוער בחן מספר שאלות של אמונה, שאת חלקן אפשר להשוות לסקרים קודמים. בשאלת "כן" ו"לא" של אמונה, כמחצית מהמשיבים אמרו שהם מאמינים באלוהים. שיעור גבוה של משיבים, כרבע, לא ידעו להשיב על השאלה. שיעור זה גבוה עוד יותר בקרב "חילונים לחלוטין".

האם את/ה מאמינ/ה באלוהים? (%)				
סה"כ	חילוני לחלוטין	חילוני קצת מסורתי	מסורתי	
55	23	66	90	כן
22	43	11	2	לא
23	34	23	8	קשה לי לתת תשובה

כאשר הוצעה לבני הנוער תשובה מפורטת יותר, המאפשרת בחירה באפשרויות מגוונות של שכנוע בקיומו או אי קיומו של אלוהים, כשליש בחרו בתשובות המעידות על העדר אמונה, קצת יותר ממחצית בתשובות המעידות על אמונה, עם או בלי ספקות, וקצת פחות מעשירית בתשובה שאינה נוטה לצד זה או אחר. בשתי שאלות האמונה התוצאה המשוקללת מסתירה מאחוריה פערים גדולים מאוד בין בני נוער לא דתיים שהגדרת רמת החילוניות-מסורתיות שלהם שונה. רוב גדול של "חילונים לחלוטין" בחרו בתשובות שנוטות להעדר אמונה (64%), לעומת שני שלישים מהחילונים ה"קצת מסורתיים" שבחרו בתשובות המעידות על אמונה (65%), ורוב מכריע של "מסורתיים" שבחרו באמונה "שלמה".

אמונה באלוהים – פירוט עמדות (%)				
סה"כ	חילוני לחלוטין	חילוני קצת מסורתי	מסורתי	
16	34	7	0	אני לא מאמינ/ה שיש אלוהים
21	30	22	6	אני לא מאמינ/ה באלוהים, אבל לפעמים בכל זאת מרגיש/ה שיש אלוהים
8	14	6	2	אני לפעמים מאמינ/ה באלוהים ולפעמים לא מאמינ/ה
21	18	25	20	אני מאמינ/ה באלוהים אבל לפעמים יש לי ספק
34	4	40	72	אני מאמינ/ה באלוהים באמונה שלמה

השוואה לתשובות של מבוגרים על פי אותה קטגוריית דתיות – אך בניסוח מעט שונה של האפשרויות – מאפשרת להצביע גם על דמיון בתשובות, ואולי גם על כמה הבדלים. לכל אלה צריך להתייחס בזהירות, בגלל ההבדל המסויים בנוסח התשובות, ובגלל פער השנים בין שני סקרים. ולמרות זאת, בקרב חילונים לחלוטין הנתונים דומים מאוד מסקר לסקר. שיעור הלא-מאמינים המובהקים דומה. שיעור הלא מאמינים הספקנים זהה. שיעור הבין-לבין דומה. הפערים ניכרים רק בקטגוריות המאמינים, שבהן ישנה קטגוריה נוספת בסקר המבוגרים שלא הוכנסה בסקר בני הנוער. ובכל מקרה, שיעור בני הנוער המאמינים הכולל בקרב ה"לחילונים לחלוטין" קטן לעומת שיעור המבוגרים. למעשה, זה המצב גם בקרב נוער "חילוני קצת מסורתי" לעומת דור ההורים, אם כי בפער קטן יותר.

כך או כך, אין בסקר הנוער ממצא שמצביע על עלייה משמעותית באמונה באל בקרב בני נוער חילונים (בקרב מסורתיים, מבוגרים ונוער, שיעור האמונה גבוה מלכתחילה, 91% בסקר המבוגרים, 92% בסקר הנוער).

אמונה באלוהים – השוואת מבוגרים ונוער (חילונים) (%)				
מאמין/ה באמונה שלמה בקיומו של אלוהים	מבוגרים חילונים לחלוטין	נוער חילונים לחלוטין	מבוגרים חילונים מסורתיים	נוער חילונים מסורתיים
מאמין/ה באלוהים אך לא בהשגחה אישית	16	4	46	40
מאמין/ה שיש אלוהים, אבל לפעמים יש לי ספק	6	-	9	-
לפעמים מאמין/ה ולפעמים לא	8	18	15	25
לא מאמין/ה, אבל לפעמים חושב/ת שאולי בכל זאת יש	11	14	13	6
לא מאמין/ה שיש אלוהים	30	30	11	22
	29	34	5	7

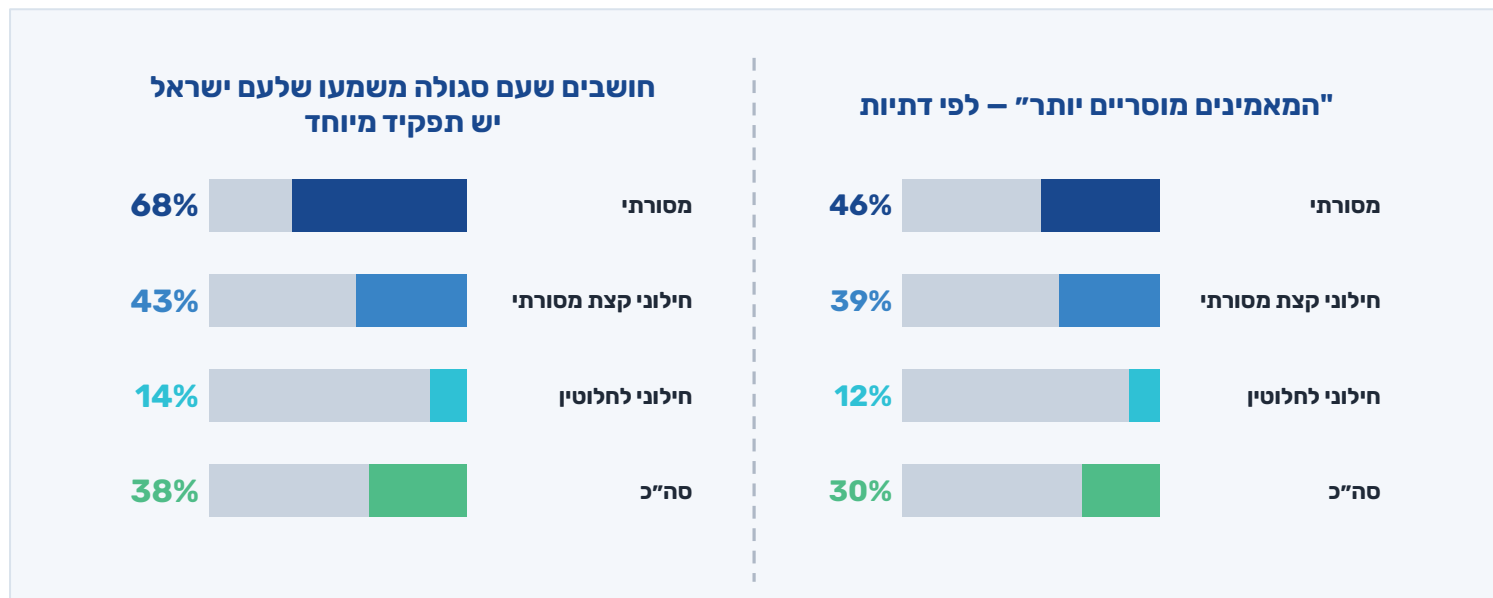
בסקר בחנו גם למה מתכוונים בני הנוער כאשר הם חושבים על המושג אלוהים. שאלה זו מוסיפה נדבך של אינטרפרטציה לפערים בין בני נוער מקבוצות הזהות השונות ביחסם לאל. בעוד שבקרב נוער "חילוני לחלוטין" כשליש כלל לא משיבים על השאלה (לא מאמינים ולא יודעים), התשובה המשמעותית הבאה גם היא למעשה עדות לחוסר ידיעה (ישות שמעבר לעולם המוכר לנו, שאנחנו לא יודעים עליה כלום). לעומת זאת, רוב מקרב החילונים קצת מסורתיים והמסורתיים מסמנים אפשרויות המתארות "ישות שבראה את העולם ומעורבת בעולם גם כיום", ורבים מהם גם מייחסים לה את מתן "התורה והמצוות".

כשאתה חושב על המושג "אלוהים" (גם אם אתה מאמין בו וגם אם לא) למה בעצם אתה מתכוון? (%)				
מסורתי	חילוני קצת מסורתי	חילוני לחלוטין	סה"כ	
ישות שמעבר לעולם המוכר לנו, שאנחנו לא יודעים עליה כלום	18	18	21	19
ישות שבראה את העולם ומאז לא מעורבת בעולם	10	2	1	4
ישות שבראה את העולם ומעורבת בעולם גם כיום	9	26	18	18
ישות שבראה את העולם, מעורבת בו, ונתנה את התורה והמצוות	43	28	7	24
ישות שבראה את העולם, נתנה את התורה והמצוות, אבל לא מעורבת בעולם גם היום	4	2	1	2
אלוהים זה פשוט כינוי כללי לפלאי הטבע	6	5	3	4
מצפן פנימי של האדם שמכוון אותו	4	12	10	9
לא יכול/ה להשיב על השאלה כי אינני מאמין/ה באלוהים	0	1	26	11
לא יודע/ת	6	6	13	9

השוואה של תשובות אלה בקרב נוער חילוני לחלוטין, לאפשרויות זהות שהוצגו בסקר לפני שלוש שנים (JPPI בשיתוף כאן חדשות והמדד) למבוגרים (שהגדירו את עצמם "חילונים") מלמדת על הבדלים קטנים למדי, שאינם מאפשרים להצביע על שינוי האינטרפרטציה של זהות האל בשנים האחרונות. למעשה, ההבדל היחיד בין המבוגרים לבין בני הנוער הוא בשיעור הגבוה יותר של בני נוער שהשיבו "לא יודעים" לעומת שיעור גדול יותר של מבוגרים שבחרו ב"כינוי כללי לפלאי הטבע". כל שאר האפשרויות הניבו תשובות דומות מאוד.

משמעות המושג "אלוהים" – מבוגרים (2023) מול נוער חילוני לחלוטין (2026) (%)		
נוער: חילונים לחלוטין (2026)	מבוגרים: חילונים (2023)	
21	22	ישות שמעבר לעולם המוכר לנו, שאנחנו לא יודעים עליה כלום
1	3	ישות שבראה את העולם ומאז לא מעורבת בעולם
18	13	ישות שבראה את העולם ומעורבת בעולם גם כיום
7	8	ישות שבראה את העולם, מעורבת בו, ונתנה את התורה והמצוות
1	1	ישות שבראה את העולם, נתנה את התורה והמצוות, אבל לא מעורבת בעולם גם כיום
3	14	אלוהים זה פשוט כינוי כללי לפלאי הטבע
10	8	מצפן פנימי של האדם שמכוון אותו
26	28	לא יכול להשיב על השאלה כי אינני מאמין באלוהים
13	3	לא יודע/ת

מאמינים ולא מאמינים

כמה שאלות שנבחנו בקרב בני הנוער נוגעות לא לאמונה עצמה, אלא להשלכות שלה על בני אדם. בראשן – השאלה אם יש יתרון מוסרי למאמינים על פני לא מאמינים. בסך הכל, כשליש מהמשיבים סבורים שיש למאמינים יתרון כזה, שהם "יותר מוסריים" מלא מאמינים. אבל נתון זה שוב צריך לעבר את המסגרת של המבט התת-מגזרי. יש נוער לא דתי "חילוני" ו"מסורתי" יותר ופחות, ועמדותיו בשאלת המוסר והאמונה אינן דומות. בעוד שרוב גדול של ה"חילונים לחלוטין" סבורים שהמאמינים "לא פחות ולא יותר מוסריים מאנשים שלא מאמינים באלוהים", רוב מקרב בעלי הדעה המסורתית סבורים שהם "יותר מוסריים מאנשים שלא מאמינים באלוהים". ראוי לשים לב שבכל הקבוצות, רק שיעור קטן או בלתי קיים של משיבים סבורים שהמאמינים "פחות" מוסריים מלא מאמינים. כלומר, ישנה הסכמה של רוב בני הנוער שהאמונה היא תוספת ניטרלית מבחינה מוסרית, או חיובית, אך לא שלילית.

לדעתך, בני אדם שמאמינים באלוהים הם באופן כללי... (%)				
מסורתי	חילוני קצת מסורתי	חילוני לחלוטין	סה"כ	
46	39	12	30	יותר מוסריים מאנשים שלא מאמינים באלוהים
6	0	15	8	פחות מוסריים מאנשים שלא מאמינים באלוהים
40	51	68	55	לא פחות ולא יותר מוסריים מאנשים שלא מאמינים באלוהים
8	10	5	7	לא יודע/ת

גם שאלה זו נשאלה בסקר קודם שהזכרנו, שמאפשר להשוות משיבים מבוגרים "חילונים" למשיבים בני נוער "חילונים לחלוטין" הדומים להם ביותר. במקרה זה ניכר הבדל קטן בשיעור המשיבים מקרב בני הנוער המייחסים יתרון מוסרי למאמינים. עם זאת, מדובר באחוזים בודדים, ובתשובה לא נפוצה בשני המקרים – ובהתחשב בגודל המדגם אין לייחס להם חשיבות מופלגת (למרות שמדובר בשיעור "כפול" – מ-6% ל-12%).

"המאמינים מוסריים יותר?" – נוער חילוני לחלוטין (2026) מול מבוגרים חילונים (2023) (%)

מבוגרים חילונים (2023)	בני נוער חילונים לחלוטין (2026)	
6	12	יותר מוסריים מאנשים שלא מאמינים באלוהים
17	15	פחות מוסריים מאנשים שלא מאמינים באלוהים
74	68	לא פחות ולא יותר מוסריים מאנשים שלא מאמינים באלוהים
2	5	לא יודע/ת

בנוסף לשאלה הנוגעת לאישיותו של המאמין, וליתרון או חסרון המוסרי שיש לו או אין לו על פני הלא מאמין, בחנו גם שאלה שנוגעת ל"עם ישראל" – שאלה שגם היא נבחנה כבר בעבר. בערך ארבעה מכל עשרה בני נוער לא דתיים השיבו שלעם ישראל ראוי התואר "עם סגולה" מסיבה משום שיש לו "תפקיד מיוחד". חלקם הוסיפו שיש לו גם "חובות" מיוחדים או "זכויות" מיוחדות (המשיבים נשאלו על כל אפשרות בנפרד). שוב, ביחס לחלק גדול מהאמירות ניכר הפער בין בני נוער מקבוצות שונות. כשליש מה"חילונים לחלוטין" סבורים כי הרעיון של עם סגולה הוא "מתנשא". רבע מהם סבורים שהוא "גזעני". רק 14% מהם סבורים שלעם ישראל יש "תפקיד מיוחד" – לעומת 43% מה"חילונים הקצת מסורתיים" ו-68% מה"מסורתיים".

בבחינת כלל המשיבים, כולל מי שהשיבו יותר מתשובה אחת חיובית (נניח, השיבו "כן" גם על "יותר זכויות" וגם על "יותר חובות"), אפשר לזהות שכמחצית מבני הנוער המשיבים (50%) ביטאו הסכמה עם המשמעות של "עם סגולה", כרבע הביעו הסתייגות (אחת או יותר – 25%), ועוד קרוב לרבע בחרו לא יודע באופן בלעדי (שיעור קטן בחרו גם תיאור חיובי וגם שלילי של עם סגולה).

"עם סגולה" – איך את/ה מפרש/ת את האמירה? (%)

סה"כ	חילוני לחלוטין	חילוני קצת מסורתי	מסורתי	
38	14	43	68	מסכים/ה – לעם ישראל תפקיד מיוחד
14	11	12	20	מסכים/ה – חובות שלעמים אחרים אין
17	10	20	25	מסכים/ה – זכויות שלעמים אחרים אין
12	19	9	5	לא מסכים/ה עם האמירה
18	33	12	5	אמירה מתנשאת – לא מסכים/ה
13	24	8	3	אמירה גזענית – לא מסכים/ה
21	30	18	10	לא יודע/ת

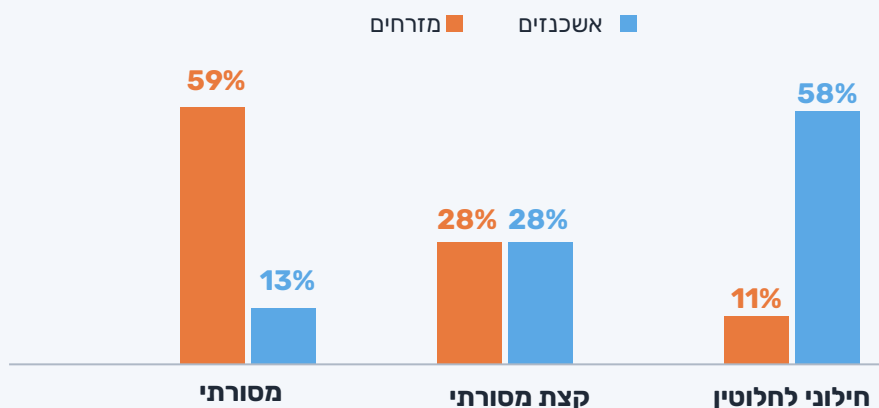
השוואה של עמדות בני הנוער החילונים בשאלה זו לעמדות של מבוגרים חילונים מהסקר ב-2023 מלמדת שוב על הבדלים לא גדולים, שהבולט ביניהם (אולי באופן מובן) הוא השיעור הגבוה הרבה יותר של בני נוער שאין להם עמדה. הבדלים נוספים, ככל שיש, מצביעים לאפשרות שבני הנוער יותר ביקורתיים לעומת המבוגרים בשאלת עם סגולה. שיעור גבוה יותר מהם מתארים את המושג כגזעני, שיעור נמוך יותר מהם מסכימים שיש לעם ישראל זכויות יתר. עם זאת, הבדלים אלה עשויים לנבוע גם מההבדל המסויים בין הקטגוריות שמושוות כאן (חילונים לחלוטין מול חילונים).

"עם סגולה" – מבוגרים חילונים (2023) מול נוער חילוני לחלוטין (%)

נוער חילוני לחלוטין	מבוגרים חילונים (2023)	
14	12	מסכים/ה – לעם ישראל תפקיד מיוחד
11	9	מסכים/ה – חובות שלעמים אחרים אין
10	15	מסכים/ה – זכויות שלעמים אחרים אין
19	20	לא מסכים/ה עם האמירה
33	27	אמירה מתנשאת – לא מסכים/ה
24	15	אמירה גזענית – לא מסכים/ה
30	4	לא יודע/ת

המרכיב העדתי

הרכב עדתי בתוך כל קבוצת דתיות

בהצגת הנתונים עד כה, התמקדנו בסך המשוקלל של כל התשובות, ובפערים הניכרים בין קבוצות שונות של הגדרה עצמית על פי רמת דתיות. פערים אלה הם המשמעותיים ביותר בבחינה של כלל האפשרויות (מגדר, עמדות פוליטיות ועוד), אבל מקבילים להם במידה רבה פערים שאפשר לזהות גם בבחינת התשובות לפי קבוצה עדתית. בסקר בני הנוער אפשר היה לבחור בהגדרה עצמית של "אשכנזים", "מזרחים" / ספרדים או "מעורבים". בחירה זו מצטלבת בהתאמה גדולה עם רמת הדתיות של המשיבים, ובהתאם, גם עם התשובות שלהם לשאלות שונות בסקר. מכלל משתתפי הסקר, כרבע היו אשכנזים חילונים לחלוטין. זו הקבוצה הגדולה ביותר. הקבוצה הבאה בגודלה, של מזרחים מסורתיים מונה קרוב לחמישית מכלל המשתתפים, והבאה אחריה היא של מזרחים "חילונים קצת מסורתיים" (כ-14%). כפי שאפשר לראות בטבלה, רוב החילונים לחלוטין הם אשכנזים, ולעומת זאת רוב המסורתיים הם מזרחים.

הרכב עדתי בתוך קבוצות הדתיות – סקר בני הנוער (%)

מעורבים	מזרחים	אשכנזים	
35	11	58	אני חילוני/ת לחלוטין
33	28	28	אני חילוני/ת קצת מסורתי/ת
26	59	13	אני מסורתי/ת
6	2	1	לא יודע/ת

ממצאים אלה בקרב בני הנוער דומים במידה רבה לממצאי סקר יהדות ישראלית, בחלוקה על פי קטגוריות דומות. 54% מהחילונים לחלוטין אשכנזים בקרב המבוגרים, לעומת 58% בסקר הנוער. 62% מהמסורתיים הם מזרחים בקרב המבוגרים, לעומת 59% בקרב הנוער. קטגוריית ה"מעורבים" פחות מובהקת.

הרכב עדתי בתוך קבוצות הדתיות – מבוגרים (%)

מסורתי	חילוני קצת מסורתי	חילוני לחלוטין	
18	33	54	אשכנזים
62	43	17	מזרחים
17	20	19	מעורבים

בחינה של מנהגים שמתקיימים בבתיים בקטגוריות שונות מאפשרת לזהות את הזיקה בין הגדרה על הסולם הדתי להגדרה על הסולם העדתי. פה ושם אמנם ניכרים הבדלים קטנים, אבל בסך הכל ניכרת קורלציה גבוהה למדי בין הקטגוריה האשכנזית לקטגוריה של חילונים לחלוטין, ובין הקטגוריה המזרחית לבין הקטגוריה של מסורתיים ובין הקטגוריה של חילונים קצת מסורתיים לבין הקטגוריה של מעורבים.

אילו מהמנהגים מקיימים בבית? – לפי דתיות ולפי מוצא עדתי (%)

סך הכל	חילונים לחלוטין	אשכנזים	מסורתיים	מזרחים	חילונים קצת מסורתיים	מעורבים	
48	22	28	80	70	55	52	אוכלים כשר בבית
48	19	30	83	76	43	56	מדליקים נרות שבת
59	34	37	91	84	62	63	צמים ביום כיפור
72	59	59	84	84	75	80	ארוחת שישי משפחתית
22	5	13	51	40	22	19	הולכים לבית כנסת בחגים
82	74	78	86	88	79	90	עושים ליל סדר
81	72	71	87	90	82	87	מדליקים נרות חנוכה
10	6	8	19	19	7	9	לא נוסעים בשבת
6	4	6	13	9	7	3	כיור בשרי וכיור חלבי
6	12	11	0	0	8	2	אף אחד מאלה

הערות מתודולוגיות ונתונים על משתתפי הסקר

כל הנתונים משוקללים. השקלול בוצע על פי הערכות שמתבססות על סקרים קודמים (בראשם סקר יהדות ישראלית 2018), כך שהתפלגות הזהות הדתית והתפלגות המוצא העדתי בתוך כל קבוצת דתיות תואמות אותו. הבסיס לניתוח: נוער חילוני ומסורתי בלבד. נוער שהגדיר עצמו דתי או חרדי הוצא מהניתוח. הפילוח לפי דתיות מבוסס על הגדרה עצמית של הנער/ה (חילוני לחלוטין / חילוני קצת מסורתי / מסורתי). האחוזים מעוגלים למספרים שלמים. בשאלות בחירה יחידה הם מסתכמים ל-100% (למעט בשאלות שבהן ניתן לסמן יותר מתשובה אחת). השאלות שסומנו 'לבנים' / 'לבנות' הוצגו בהתאם.

הנתונים נותחו ושוקללו על ידי שמואל רוזנר ונוח סלפקוב.

תחקיר, הפקה וסיוע בכתיבה: יעל לוינובסקי. יועץ סטטיסטי: פרופ' דויד שטיינברג.

הגדרה עצמית של בני הנוער על פי סולם דתיות (%)	
סה"כ	
41	אני חילוני/ת לחלוטין
31	אני חילוני/ת קצת מסורתי/ת
28	אני מסורתי/ת

מבית ההורים לזהות העצמית: מטריצת מעברים (%)			
בית ההורים / זהות היום	מסורתי	חילוני קצת מסורתי	חילוני לחלוטין
בית חילוני לחלוטין	3	18	79
בית חילוני קצת מסורתי	13	61	26
בית מסורתי	86	14	0
בית דתי / חרדי	36	35	29

חלוקת המשיבים על פי מגדר (%)					
	חילוני לחלוטין	חילוני קצת מסורתי	מסורתי	לא יודע	סך הכל
זכר	50	47	36	78	46
נקבה	49	53	64	22	54

הגדרת בני הנוער המשיבים על סולם פוליטי (%)

סה"כ	חילוני לחלוטין	חילוני קצת מסורתי	מסורתי	
5	2	5	10	אני ימין עמוק
16	7	17	30	אני ימין
7	1	6	16	אני ימין מתון
14	12	20	10	אני ימין קרוב למרכז
11	10	14	8	אני בדיוק במרכז
10	14	10	5	אני שמאל קרוב למרכז
6	10	4	2	אני שמאל מתון
5	11	2	0	אני שמאל
4	7	3	1	אני שמאל עמוק
22	26	19	18	אף אחד מאלה

הגדרת בני הנוער המשיבים על סולם עדתי (%)

סה"כ	חילוני לחלוטין	חילוני קצת מסורתי	מסורתי	
40	60	34	19	אשכנזי/ת
28	17	32	40	מזרחי/ת
12	2	13	24	ספרדי/ה
17	19	15	15	מעורב/ת עדתית
3	2	6	2	אף אחד מאלה

תשובת בני הנוער שאינם בגיל הצבעה לשאלת הצבעה (%)

סה"כ	חילוני לחלוטין	חילוני קצת מסורתי	מסורתי	
11	5	12	19	בטוח לאחת מהמפלגות בגוש הקואליציה
6	4	4	13	כנראה לאחת מהמפלגות בגוש הקואליציה
25	39	21	9	בטוח לאחת מהמפלגות בגוש האופוזיציה
10	13	8	7	כנראה לאחת מהמפלגות בגוש האופוזיציה
5	4	5	5	למפלגה שלא מחוייבת לגוש של הקואליציה או האופוזיציה
43	35	50	47	לא יודע/ת